

A Finnugor és Nyelvtörténeti Osztály 2011. évi jelentése

I. fejezet

A tervekhez képest két kutatásra nem került sor a beszámolási periódusban:

- mivel nem sikerült forrást teremteni adatközlő utaztatására, a pitlori hanti szövegek pontos lejegyzése nem valósulhatott meg
- az Uralonet tetemes munkálatai miatt nem került sor a magyar történeti fonológiai adatbázis bővítésére

Némileg módosultak továbbá a hanti nyelvjárási felosztásra és az uráli nyelvek fonológiai jelenségeinek tipológiai leírására vonatkozó vizsgálatok is, amennyiben az előző tekintetében csak kevésbé került sor az írásbeliség vizsgálatára, az utóbbiban pedig elmaradt a nemzetközi kutatócsoport szevezése, illetőleg a pályázati munka előkészítése. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy az osztály valamennyi tagját involváló új projektum, a „Helyzetkép és tananyag a nyelvtörténet és a nyelvi kisebbségek oktatásához – közép- és felsőoktatás” elnevezésű, elsősorban akkor lehet sikeres, ha minél intenzívebben és gyorsan jelennek meg a részeredmények, ezért az osztály tagjai, a konferencia-részvételek tanúsága szerint is, tetemes időt és energiát fordított a tudományos, illetőleg tudományos ismeretterjesztő szereplésre. Egyéb tekintetekben a munkálatok a tervezetteknek megfelelően haladtak.

II. fejezet

Számítógépes adatbázisok és programok

(Bakró-Nagy Marianne, Duray Zsuzsa, Mus Nikolett, Oszkó Beatrix, Sipos Mária, Szeverényi Sándor, Várnai Zsuzsa)

Uralonet néven 2010-ben már hozzáférhetővé vált interneten az Uráli Etimológiai Adatbázis anyaga. Az elmúlt évben a hangsúly a szócikkek egyes egységeinek ellenőrzésére tevődött. Ennek értelmében befejeződött az ún. egyeztető részeknek (az etimológiailag összetartozó nyelvi adatoknak) az ellenőrzése, és elkészült a magyarázó részek (az etimológiákra vonatkozó nyelvtörténeti magyarázatok) 85%-ának az ellenőrzése is. A hátralévő ellenőrzésekkel együtt ez mindösszesen cca. 22 000 nyelvi adat egyenkénti ellenőrzését jelenti. A jobb felhasználás végett továbbfejlesztették a lekérdező felületet, valamint elvégezték az alapjelentések magyar és angol nyelvű fordításainak ellenőrzését, s az angol nyelvű fordítások véglegesítését 80%-ban befejezték (cca. 4 700 adat). Az adatbázisnak a felsőoktatásban való felhasználhatósága érdekében létrehozták a felület első változatát, és több konferencia-előadást és publikációt szenteltek ez utóbbi bemutatásának. (L. még Nyelvtörténeti kutatások: „Helyzetkép és tananyag a nyelvtörténet és a nyelvi kisebbségek oktatásához – közép- és felsőoktatás (új kutatási program)” alatt is.)

Finnugrisztikai kutatások

Permisztikai kutatások

(Oszkó Beatrix)

Folytatták a komi-permják nyelv leírását. Tanulmányt jelentettek meg az orosz jövevényszavaknak a komi-permjákban elfoglalt szerepéről. A megállapítások egy iskolai szótár anyagának elemzése során születtek, s kimutatták, hogy a szóanyag mintegy negyede orosz jövevény a komi-permjákban, holott ezeknek a harmada helyettesíthető lenne autentikus komi-permják kifejezéssel. A dolgozat csak egy aspektusból világítja meg azt, hogy felelőssége van a tankönyvek, tananyagok, ill. az oktatás során használt segédeszközök megválasztásának a nyelvmegőrzésben vagy éppen a többségi nyelv minél gyorsabb és nagyobb mérvű térhódításában.

Obugrisztikai kutatások

(Bakró-Nagy Marianne, Bíró Bernadett, Ruttkay-Miklián Eszter, Sipos Mária)

- Ob-Ugric languages: conceptual structures, lexicon, constructions, categories (An innovative approach to creating descriptive resources for Khanty and Mansi)

A szegedi, illetőleg nemzetközi együttműködéssel közösen a V. Ny. Csernyecov-archívum északi manysi anyagából elkészült összesen öt darab eredeti szöveg betűhív lejegyzése, IPA-átírása és magyar fordítása összesen 6 533 manysi szónyi szövegre. Az előző beszámolási periódusban készült el a Csernyecov-archívum filológiai alapú tartalmi áttekintése, de miután a projektumhoz került egy, az archívum eredeti, oroszországi őrzési helyéről egy lista (Schmidt Éva összeállításában) az archívum eredeti tartalmáról, a kétféle anyag filológiai összevetése vált szükségessé, s ez el is kezdődött, mégpedig azzal a céllal, hogy tisztán lehessen látni, valójában milyen terjedelmű és tartalmú volt eredetileg a gyűjtemény. A müncheni partnerral történt konzultációk alapján összeállt továbbá annak a nyomtatásban (is) Magyarországon kiadandó kötetnek a koncepciója és szövegválogatása, amelyik a Csernyecov-hagyaték egyik központi toposzának variációit fogja tartalmazni, s elkezdődött a hagyaték történetét bemutató tanulmány írása (társszerzőségben).

A kazimi hanti szövegek morfológiai elemzéséhez a szakértői, konzultánsi feladatokat látta el az osztály, továbbá elkezdődött a Babel-projektum morfológiailag elemzett szövegeiben szereplő, finnugor eredetű lexémáknak és az Uralonet megfelelő adatainak összekapcsolására vonatkozó lépések előkészítése. A projektum magyar vezetője részt vett a 2011. március 14-e és 19-e között Münchenben tartott második projektumi workshopen, ahol bemutatta a magyar résztvevők eredményeit, illetőleg résztvett a konzultációkban. Folytatódott az obi-ugor feltételes szerkezetek elemzése is.

- Hanti dialektológiai vizsgálatok

A hanti nyelvjárások dialektológiai áttekintését több körülmény indokolja. Egyrészt a hagyományos elnevezések elsősorban az egyes gyűjtések helyét adják meg (településnév vagy folyónév), de kevésbé informatívak (esetenként kimondottan félrevezők) a változatok egymás közti viszonyaira nézve. Másrészt az elmúlt évtizedekre jellemző, az ipartelepítéssel és a falusi életmód visszaszorulásával összefüggő költözések és a túlélő nyelvjárások presztízsvizonyainak alakulása tanulságos eseteit produkálják a nyelvjárások keveredésének. Ennek vizsgálatához azonban a hagyományos, ún. NORM adatközlők anyagai alapján ismert nyelvjárások pontos feltérképezésére is szükség van. A problémára vonatkozó kutatás első lépéseként elkészült a kazimi hanti nyelvjárásai változatok leírása abból a szempontból, vajon azok milyen helyet foglalnak el az északi hanti nyelvjárásai kontinuumban.

- Schmidt Éva könyvtár

Megjelent a sorozat 5. kötete Medvekultusz címmel. Ez a kötet több érintett szakma (néprajztudomány, pszichológia, finnugrisztika) és a nagyközönség számára elérhetővé teszi Schmidt Évának a nyugat-szibériai medvekultusz tárgyában tudományos igénnyel megírt, illetve ismeretterjesztő munkáit egyaránt, amelyek a legkülönbözőbb helyeken jelentek meg – és azokat is, amelyek eddig kéziratban, és csak nagyon szűk körben voltak ismertek.

- A nyelvi tabu a színjai hantik körében

Az „Amikor a láb elnehezül...” – a tisztaság koncepciója a színjai hantiknál című, 2011 áprilisában indult OTKA-támogatású projekt keretében elkezdődött az általános háttér-szakirodalom feldolgozása.

Szamojédológiai kutatások

(Mus Nikolett, Szeverényi Sándor, Várnai Zsuzsa)

- Fonológia

Az uráli nyelvek fonológiai jelenségeinek tipológiai leírása keretében a jövevényszó-kölcsönzés fonológiai aspektusának leírására került sor (orosz jövevényszavak a szamojéd nyelvekben), valamint leírás készült a szamojéd szótagtípusairól is. Az eredmények idegen nyelvű publikációkban kerültek összefoglalásra. A nemzetközi kutatócsoport szervezése, valamint a pályázati feltételek megteremtése átnyúlik a következő beszámolási időszakra.

- Szintaxis

A kutatás két témára vonatkozik, de mindkettő a tundrai (északi) nyenyec nyelv sajátosságait írja le. Közös továbbá mindkét téma esetében, hogy egy-egy nemzetközi kutatócsoporthoz csatlakozik. A tundrai nyenyec tagadó szerkezeteinek tipológiai alapú vizsgálata és leírása a *Negation in the Uralic Languages* elnevezésű nemzetközi kutatócsoporthoz (l. pl. <http://uralicnegation.pbworks.com/w/page/5896238/FrontPage>), a tundrai nyenyec nyelv essivusos szerkezeteinek vizsgálata pedig a *The Typology of Uralic Essive* elnevezésű (az Amsterdam Centre for Language and Communication által vezetett) nemzetközi kutatócsoporthoz. Az eredményekről konferencia-előadások formájában adtak számot.

- Szociolingvisztikai kutatások

Próbakutatás indult Okszana Dobzsanskajával és Elena Evajjal (Dugyinka, Tajmir félsziget, Oroszország) a Dugyinkában élő őslakos népek etnolingvisztikai vitalitásának különbségeiről. A vizsgálat a területen élő erősen veszélyeztetett szamojéd nyelvek tekintetében lényeges a finnugrisztika számára (is). A részeredményekről előadás hangzott el nemzetközi konferencián, valamint megindult a kutatás tovább szervezése, angol és orosz nyelvű kéziratok előkészítése, s további konferenciákon való részvételek tervezése.

Nyelvtörténeti kutatások

(Bakró-Nagy Marianne, Duray Zsuzsa, Sipos Mária, Várnai Zsuzsa)

- Általános elméleti és módszertani kutatás

Az adat a nyelvtörténetben. Folytatódtak az elemzések a nyelvtörténeti adat egy sajátos csoportjának, a korai (19. század végi, 20. század eleji), adatközlőktől lejegyzett és közzétett adatok érvényességének meghatározása tekintetében. A szakirodalom alapján megtörtént a nyelvi dokumentációra, szociolingvisztikai és dialektológiai terepmunkára vonatkozó, jelenleg érvényes módszertani lépések közül mindazoknak a kiválasztása, amelyek egyáltalán összevethetők a korai gyűjtésekre jellemző módszerekkel. Az utóbbiak tekintetében egy kihalt manysi dialektus, a déli képezi az összevetés alapját.

- Alkalmazott kutatás

Helyzetkép és tananyag a nyelvtörténet és a nyelvi kisebbségek oktatásához – közép- és felsőoktatás (új kutatási program)

A vizsgálatok célja kettős: egyrészt feltárni szándékozik mindazokat az okokat, amelyek a nyelvtörténeten belül a nyelvhasználatra, a nyelvrokonságra, a nyelvi kisebbség, nyelvi veszélyeztetettség fogalmának mibenlétére vonatkozó, nem kielégítő ismeretek mögött állnak a közoktatásban, másrészt pedig olyan segédanyag kialakítását célozza, amelyik a felsőoktatásban megsegítheti a nyelvhasználat és nyelvrokonság meghatározása módszertanának elsajátítását. A munkálat három irányban, de egymástól nem függetlenül folyt. 1. A nyelvrokonság oktatásának áttekintése a középiskolai tankönyvekben: elkészült a felmérés, eredményként kialakult a helyzetkép a kérdéssről. 2. Az Uralonet adatbázisának felületén elkészítették az oktatás számára szánt aloldal tervét, megjelenítették a felsőoktatás számára az oldal első változatát, valamint felvázolták mindazokat a lehetőségeket, amelyek révén az Uralonet bevonható a felsőoktatásba. 3. A beszámolási év őszén indult el az INNET (Innovative Networking in Infrastructure for Endangered Languages FP7) nemzetközi projektum. Az osztályt illetően a munkálat célja, hogy

a közoktatási tananyagokban megjelenítse a nyelvi kisebbség és a nyelvi veszélyeztettség fogalmát, kísérleti tananyagot dolgozzon ki, és ugyancsak kísérleti jelleggel bevezesse azt néhány középiskola tananyagába, továbbá nyelvi anyagot nyújtson a nyelvtechnológia számára a veszélyeztetett nyelvek dokumentációjának minél magasabb szintű technológiai megsegítéséhez. Az osztály a nemzetközi programnak megfelelően meghatározta az előkészítő felmérések sorrendjét: a tantervek felmérése szükséges annak érdekében, hogy milyen tantárgyak keretében oktathatók a fenti fogalmak, milyen szervezési feladatok végezendők el (iskolák, tanárok megkeresése stb.). (L. még e jelentés III. fejezében a nemzetközi együttműködések alatt, valamint az Intézet jelentésében a Nyelvtechnológiai és élőnyelvi osztály beszámolóját.)

Magyar nyelvtörténeti kutatások

(Dömötör Adrienne, Haader Lea, Mus Nikolett, Oszkó Beatrix, Sipos Mária, Várnai Zsuzsa)

- Morfológiailag elemzett adatbázis a magánéleti nyelvhasználat köréből (OTKA K81189)

A munkálat előrehaladtával a normalizálás elvei, illetőleg ezzel együtt az elveket magában foglaló Útmutató anyaga folyamatosan bővült. A munkába vett anyagok mennyiségileg a következő képet mutatják:

- 15 kötet digitális változata készült el (beszkennelve, karakterfelismerővel felismertetve, 1 kötet kivételével korrektúrázva);
- készen áll hozzávetőleg 2 millió karakternyi szöveg normalizálása;
- a fentiből 600 ezer karakternyi szöveget kijavítottak;
- a kijavított 600 ezer karakternyi szövegre első változatban elkészült a morfológiai elemzés

A projektumhoz kapcsolódva több előadás és egy tanulmány is elkészült, bemutatva magát a munkálatot, nyelvtörténet, nyelvváltozat és adatbázis összefüggését, illetőleg az egyik forrás (az ún. Lobkowitz-Poppel levelek) alapján a XVII. századi főnemesség levelezésében a kérések pragmatikáját.

- Ó- és középmagyar nyelvtörténeti kutatások

Mondattani kutatás keretében elvégezték az ómagyar kori *hogyki* kötőszó széles körű vizsgálatát (az anyaggyűjtéstől az előadás, ill. tanulmány elkészítéséig). A diskurzusjelölőkkel kapcsolatos kutatások tekintetében elvégezték a *mondván* vizsgálatát (az anyaggyűjtéstől az előadás elkészítéséig), és az eredményeket összevetették a korábban már elemzett *úgymond* diskurzusjelölővel.

A nyelvemlékkutatások részeként elkészült és közvetlenül megjelenés előtt áll a 100 tételből álló Magyar nyelvű imádságok a XV–XVI. századból című munka, melynek révén a mai helyesírásra való átirással, továbbá értelmező jegyzetekkel ellátva az ómagyar szövegek a nagyközönség számára is elérhetővé válnak, segítve a kulturális örökség e területének megismerését. Az Apor-kódex kritikai (betűhű) szövegkiadásának készítésében megtörtént az átirás ellenőrzése a digitalizált változatból. A nyelvemlék-kiállításra restaurált eredeti a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum tulajdona, nehezen hozzáférhető. Az egyik legkorábbi (XV. századi) magyar nyelvű kéziratnak – amely az ún. Huszita Biblia egyik részét alkotja – fakszimilével is ellátott kritikai kiadása és tudományos feldolgozása a kulturális örökség megőrzésének szempontjából nagyfontosságú. A nem régen Marosvásárhelyen előkerült kottás ún. Marosvásárhelyi töredék nyelvi részének elemzése is megtörtént a kormeghatározás céljából. (A zenei részt Ferenczi Ilona vizsgálta.) Közvetlenül megjelenés előtt áll a munka. Szintén a kulturális örökség megőrzése szempontjából van fontossága.

Az osztály egy munkatársa konzultánsként vesz részt a Magyar generatív történeti mondattan (OTKA NK78074) című projektumban.

II/a alfejezet

Helyzetkép és tananyag a nyelvtörténet és a nyelvi kisebbségek oktatásához – közép- és felsőoktatás

A projekt koncepciójának kidolgozását az az immár évekre visszamenő felismerés adja, mely szerint a legkülönfélébb okokra visszavezethetően a közgondolkodásban egyre intenzívebb az érdeklődés a nyelvek és népek eredete iránt, Magyarországon érthetően első sorban a magyar nyelv eredetének tekintetében. (Finnországban vagy Észtországban az ilyesfajta érdeklődés összehasonlíthatatlanul kisebb.) A minden tudományos alapot nélkülöző elképzelések száma a magyar nyelv eredetét illetően egyre magasabb, olyannyira, hogy ma már a felsőoktatási szféra sem mentes egyiktől-másiktól. A velük való vitának, az ellenük való érvelésnek több módja is ismeretes, amelyek eltérő mértékben ugyan, de jelen vannak a különféle fórumokon. Ugyanakkor világos az is, hogy mindazok az ismeretek, amelyeket a közoktatásban a tananyagok közvetítenek a nyelvrokonságról, illetőleg a vele kapcsolatos fogalmakról tényszerűségüket és az elsajátíttatás módját tekintve is meglehetősen vitathatók. Legalább is erről tanúskodnak az osztályon munkatársai által végzett felmérések. Mindezek tudatában alakult ki az a program, amelynek kitűzött célja a következő: egyrészt megkísérli mozgósítani a nyelvhasznításra és a nyelvrokonságra vonatkozó korszerű, a legutóbbi kutatási eredményeket, adatokat tükröző ismeretanyagot, másrészt pedig megtalálja, illetőleg kidolgozza azokat a módokat, amelyek segítségével ez az ismeretanyag mind a közoktatásban, mind pedig a felsőoktatásban optimálisan közvetíthető.

Az Uralonet olyan interneten elérhető etimológiai adatbázis, amely kutatás és az érdeklődő nagyközönség számára is felhasználható, de tanítási anyag illusztrációjaként, illetőleg feladatok megoldása tekintetében a közoktatásban, de főként az felsőoktatásban jól alkalmazható. Ebben a vonatkozásban egyedülállónak mondható. A közoktatási szférát illetően a projektum csatlakozik ahhoz a nemzetközi INNET programhoz, amelynek egyik célja a nyelvi kisebbségi helyzet és a nyelvi veszélyeztetettség fogalmainak bevezetése az általános iskola felsőbb osztályainak, ill. a középiskolák tananyagaiba. Európai tapasztalat szerint ezek ugyanis nem képezik a tanítás tárgyát egy olyan világban, amelyben pedig ismeretesen kitüntetett figyelmet érdemelnek. Holland, német, lengyel és magyar részvétellel, mindezen országok sajátos viszonyaira adaptálva olyan tananyag és tanári segédanyag kidolgozása a cél, amely valamely adekvát módon kiválasztandó tantárgy(ak) kereteiben ismeretet meg e kérdésekkel. Magyarországon mindez jól kapcsolható a nyelvrokonság kérdéséhez (is): az államalkotó nyelveken kívül valamennyi uráli nyelv példázza a nyelvi kisebbséget és a nyelvi veszélyeztetettséget.

A jelenlegi társadalmi viszonyok között ennek az alkalmazott kutatási programnak a relevanciája egyértelmű. A magyar nyelvtörténeti kutatások, s főként a nyelvemlékkutatások, ill. feldolgozások pedig magától értődően szolgálják a nemzeti kulturális örökség méltó megőrzését.

II/b alfejezet

Az osztály tagjai előadást tartottak a nyelvrokonság tanításának gyakori hibáiról a Rokon Népek Napján (a Reguly Társaság rendezvényén), s előadásra került sor a középiskolai tanárok továbbképzésén a Deák téri Evangélikus Gimnáziumban a nyelvrokonság oktatásának elvi és módszertani hibáiról, valamint részt vettek az uráli etimológiákat tartalmazó adatbázis bemutatásában a Kutatók Éjszakáján. Ennek jelentősége egyrészt abban rejlik, hogy a finnugrisztikát napjainkban a nagyközönség részéről érő egyre gyakoribb és élesebb, téveszmékkel teli támadások indokoltá teszik a tudományos ismeretterjesztés szorgalmazását egyre több fórumon, másrészt nyilvánvaló, hogy e probléma gyökereit a nyelvrokonság oktatásában is keresni kell. A Kutatók Éjszakája 2011. évi központi rendezvényén a

finnugrisztikában alkalmazott nyelvtechnológiai fejlesztésekről is (Uralonet, morfológiai elemzők) számot adott az osztály.

Szakmai véleményt fogalmaztak meg, s javaslatot tettek egy magyar nyelvemlékekkel illusztrált falinaptár kiadója, szerkesztője és tervezője számára, s nyelvemlék-ismertetőket (12 szócikket) írtak a naptár számára.

Az osztály kidolgozta a „Helyzetkép és tananyag a nyelvtörténet és a nyelvi kisebbségek oktatásához - közép- és felsőoktatás” elnevezésű programnak a tervét, és elkezdte azokat az elemzéseket és vizsgálatokat, amelyek a nyelvhasználat, a nyelvrokonság, a nyelvi veszélyeztetettség és a nyelvi kisebbség fogalmainak bevezetését célozza a közoktatásba. Folytatta annak az internetes anyagnak a kidolgozását az Uralonet-adatbázis felületén, amelyik a nyelvhasználat és a nyelvrokonság oktatását segíti mind a közoktatásban, mind a felsőoktatásban. A program kapcsolódik a négy ország részvételével folyó, INNET elnevezésű projektumhoz.

III. fejezet

Hazai kapcsolatok

Kutatási együttműködések

Az „Ob-Ugric languages: conceptual structures, lexicon, constructions, categories – An innovative approach to creating descriptive resources for Khanty and Mansi” EUROCORES - EuroBabel nemzetközi programban két magyarországi kutatóhely vesz részt, az SzTE BTK Finnugor Nyelvtudományi Tanszéke és az MTA Finnugor és nyelvtörténeti osztálya. Kooperációjuk az archivális anyagok feldolgozásában (l. V. Csernyecov-hagyaték) realizálódik.

Felsőoktatási tevékenység

Az osztály egyik kutatója (2011 novemberéig) tanszékvezető volt az SzTE BTK Finnugor Nyelvtudományi Tanszékén, valamint az Uralisztika PhD képzési program vezetője ugyancsak az SzTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolájában, s egy doktorandusz témavezetője, ill. két szakdolgozó témavezetője. Továbbá előadásokat tartott a Hamburgi Egyetem és a Münchener Egyetem uralisztikai tanszékén. Az osztály egy további kutatója oktat a SzTE BTK Finnugor Nyelvtudományi Tanszékén, vezetője a TÁMOP tehetséggondozási programnak, oktatja az Uralisztika PhD képzési programnak.

Az osztály egy további kutatója az ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék a BA-képzésben vesz részt, s az ELTE Tudományos Diákköre „Magyar nyelvtörténeti és névtani diákműhelyé”-nek konzultáns tanára, egy hallgató szakdolgozati témavezetője, valamint az ELTE Doktori Iskolájában egy doktorandusz témavezetője, valamint OTDK témavezető.

Nemzetközi kutatási együttműködések

Az „Ob-Ugric languages: conceptual structures, lexicon, constructions, categories – An innovative approach to creating descriptive resources for Khanty and Mansi” EUROCORES – EuroBabel nemzetközi programban három külföldi egyetemi tanszékkel, a bécsi, a müncheni és a helsinki egyetem finnugor intézeteivel folyik az együttműködés (l. a táblázatot). A közös munka északi mansi szövegek morfológiai elemzésére, valamint a kazimi hanti szövegek morfológiai elemzésében konzultánsként való részvételre terjed ki. A további modulok a kutatóhelyek önálló részprojektumai.

Az „Innovative Networking in Infrastructure for Endangered Languages - FP7” (INNET) program, amelyben az intézet Nyelvtechnológiai kutatócsoportja is részt vesz holland, német és

lengyel közreműködéssel, konzorciumban folyik (l. a táblázatot). A közös munka egyrészt a nyelvi kisebbség és a nyelvi veszélyeztetettség oktatásának bevezetését célozza a közoktatásba, másrészt pedig a nyelvi dokumentáció magas szintű nyelvtechnológiai meg támogatását.

Két, nem intézményesített, (egyelőre) támogatás nélkül működő nemzetközi szintaktikai projektumban vesz részt az osztály szamojedológiai kutatásokkal, valamint oroszországi közreműködőkkel tajmiri szociolingvisztikai kutatásokban (l. a táblázatokat).

Intézményi és pályázati kapcsolatok

intézeti kutató(k) neve	együttműködő			pályázati keret
	intézmény neve	tanszék neve	vezető kutató neve	
Bakró-Nagy Marianne Bíró Bernadett Sipos Mária	Ludwig Maximilian Universität München, Universität Wien, Helsingin Yliopisto	Institut für Finnougristik/Uralistik (München), Institut für Finnougristik (Wien), Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielen ja kirjallisuuksien laitos (Helsinki)	Elena Skribnik (München), Johanna Laakso (Wien), Ulla-Maija Kulonen-Forsberg (Helsinki)	ESF DFG (München), AKA (Wien), FWF (Helsinki), OTKA Budapest-Szeged)
Bakró-Nagy Marianne Bíró Bernadett Sipos Mária	SzTE BTK	Finnugor Nyelvtudományi Tanszék	Sipócz Katalin	ESF – OTKA
Bakró-Nagy Marianne Sipos Mária Várnai Zsuzsa	Universität zu Köln, Max Planck Institut for Psycholinguistics, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza Poznaniu	Institut für Linguistik (Köln), MPI for Psycholinguistics (Nijmegen), Institute of Linguistics (Poznan)	Dagmar Jung (Köln), Nicole Nau (Poznan)	FP7
Mus Nikolett	(nincs intézményi háttér)	Negation in the Uralic Languages	Tamm, Anne – Miestamo, Matti – Wagner-Nagy, Beáta	(nem támogatott kutatás)
Mus Mikolett	Amsterdam Center for Language and Communication	The Typology of Uralic Essive	Gaspar de Groot	(nem támogatott kutatás)

Részvétel nemzetközi konferenciákon

előadó	előadás címe	konferencia elnevezése	helye (város)	ideje (pontos „től-ig” dátumokkal!)
Bakró-Nagy	workshop konzultáció	INET kick-out	Poznan	2011. 10.

Marianne		workshop		20.-21.
Bakró-Nagy Marianne	workshop- konzultáció	Advancing RTD through Gender-fair Recruitment and Retention Strategies	Bécs	2011.05.19.- 20.
Bakró-Nagy, Marianne	Report: Chernetsov archive, e-Dictionary	Ob-Babel CRP Conference	München	2011.03.14.- 19.
Dömötör Adrienne	Nyelvtörténet, nyelvváltozat, adatbázis	Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért	Nyitra	2011. 10. 20- 21.
Mus Nikolett	A tundrai nyenyec kérdő névmások helye a szófaji rendszerben	Jubileumi konferencia az Uralisztikai Tanszék fennállásának 20. évfordulója alkalmából	Szombathely	2011. 11. 10- 11.
Mus Nikolett	Negation in Tundra Nenets	Negation in Uralic Languages	Stockholm	2011. 11. 24- 25.
Mus Nikolett- Oszkó Beatrix- Sipos Mária- Szeverényi Sándor – Várnai Zsuzsa	Uralonet -- projektbemutató	Jubileumi konferencia az Uralisztikai Tanszék fennállásának 20. évfordulója alkalmából	Szombathely	2011. 11. 10- 11.
Oszkó Beatrix	Adatbázis a nyelvészeti oktatásban – Kala a padban	Jubileumi konferencia az Uralisztikai Tanszék fennállásának 20. évfordulója alkalmából	Szombathely	2011. 11. 10- 11.
Oszkó Beatrix	Adatbázisok és szövegtárak a nyelvtörténet oktatásában	Oktatás a tudományért – tudomány az oktatásért	Nyitra	2011. 10. 20- 21.
<u>Oszkó Beatrix</u> – Hegedűs Rita	Naprakész Magyar Mozaik	Hungarológiai Műhely	Poznan	2011. 04. 24- 25.
Oszkó Beatrix –Ponomareva, Larisza	Русские заимствования в коми-пермяцком языке	XVI Международная научно- методическая конференция "Современный русский язык: функционирование и проблемы преподавания	Budapest	2011. 03. 25- 26.
Oszkó Beatrix–Sipos Mária	Das Uralonet-Program	15. Deutscher Finnougristentag. Neue Methoden der	Berlin	2011. 11. 25- 26.

		Sprach- und Kulturvermittlung		
Ruttkay-Miklan Eszter	Сайт «По-хантыйски - собрание этнографических и лингвистических материалов сынских хантов».	Арктический образовательный форум	Szalehard, Oroszorszag	2011. 11. 16-18.
Ruttkay-Miklan Eszter	Хозяйствование и этничность: уральские ненцы поданным Антала Регули	Экология древних традиционных обществ. 4-й Всероссийская конференция	Tyumeny, Oroszország	2011. 11. 15-17.
Sipos Mária	Kerem aszert Nagisagodat – Kérem azért nagyságodat. Normalizált középmagyar szövegek az oktatásban és a kutatásban	Oktatás a tudományért – tudomány az oktatásért	Nyitra	2011. 10. 20-21.
Sipos Mária-Várnai Zsuzsa	Javaslatok a nyelvrokonság oktatásához középiskolában és magyar szakon	Jubileumi konferencia az Uralisztikai Tanszék fennállásának 20. évfordulója alkalmából	Szombathely	2011. 11. 10-11.
Sipos Mária-Várnai Zsuzsa	Gondolatok a középiskolai nyelvrokonság-oktatásról	Oktatás a tudományért – tudomány az oktatásért	Nyitra	2011. 10. 20-21.
Szeverényi Sándor	Az evidencialitás és episztemikus modalitás lexikai kifejezőeszközei a nganaszanban	Jubileumi konferencia az Uralisztikai Tanszék fennállásának 20. évfordulója alkalmából	Szombathely	2011. 11. 10-11.
Szeverényi Sándor	Mi a "hasznos" finnugrisztikai tudás magyar BA képzésen?	Oktatás a tudományért – tudomány az oktatásért	Nyitra	2011. 10. 20-21.
Várnai Zsuzsa	Языковая ситуация у самодийских народов Сибири	Таймырские чтения	Noril'sk	2011. 02. 2-3.
Elena Evay - Oxana Dobzhanskaya – Várnai, Zsuzsa	Ethnic identity and ethnolinguistic vitality of the indigenous people of Taimyr Peninsula: pilot study in the city of Dudinka	Hot and cold ethnicities in post-Soviet space	Tallinn	2011. 10. 28-29.

Részvétel hazai konferenciákon

előadó	előadás címe	konferencia elnevezése	helye (város)	ideje (pontos „től-ig” dátumokkal!)
Bakró-Nagy Mariann e	A „kis népek és nyelvek” jelene és jövője	OTKA 25: Negyedszázad a tudomány szolgálatában.	Budapest	2011. 06. 23.
Bakró-Nagy Mariann e	A hős páncélja. Milyen lehetett az északi hanti fejedelmhős vértete?	Újabb eredmények a hazai obi-ugrisztikában.	Budapest	2011. 02. 08.
Dömötör Adrienne	Az ó- és középmagyar kori magánéleti nyelvhasználat morfológiailag elemzett adatbázisa	7. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus	Kolozsvár	2011. 08. 22-27.
Dömötör Adrienne	Idéző szerkezetből diskurzusjelölő: hasonlóságok és különbségek az <i>úgymond</i> és a <i>mondván</i> történetében	Grammatika és kontextus	Budapest	2011. 04. 19-21.
Haader Lea	Történeti nyelvten	Benkő Loránd emlékezete. Tudományos emlékülés	Budapest	2011. 11. 28.
Haader Lea	Pragmatika és grammatika kölcsönhatása az ó- és újmagyar korban	Grammatika és kontextus	Budapest	2011. 04. 19–21.
Oszkó Beatrix	Az optimális szerkezet	Újabb eredmények a hazai obi-ugrisztikában	Budapest	2011. 02. 03.
Sipos Mária	A kazimi hanti nyelvjárás változatairól.	Újabb eredmények az obugrisztikában	Budapest	2011. 02. 08.
Sipos Mária-Várnai Zsuzsa	Középiskolai nyelvrokonságtanítás és az Uralonet	II. Vályi András anyanyelvpedagógiai konferencia.	Budapest	2011. 12. 03.

IV. Pályázatok

A beszámolás periódusban az osztály munkája három pályázattal bővült:

1. Innovative Networking in Infrastructure for Endangered Languages (INNET) – FP7-284415. A pályázat célja nyelvi kisebbség és veszélyeztettség fogalmának bevezetése a közoktatásba; a nyelvi dokumentáció modern eszközeinek hasznosítása veszélyeztetett nyelvekre vonatkozóan. A kutatás konzorciumban folyik német, holland, lengyel és

magyar résztvevőkkel.

2. „Amikor a láb elnehezül...” – a tisztaság koncepciója a színjai hantiknál – OTKA PD 83284. A pályázat célja a szennyezettség, illetőleg tisztaság vizsgálata a színjai hantiknál, különös tekintettel a női tisztátalanság/szennyezettség körülményeire (erre utal a pályázat címének idézete). A női tisztátalanság fogalma szorosan összefügg cselekvési és nyelvi tabukkal, amelyeknek már csak a felfedése sem egyszerű. A projektum ezeket az összefüggéseket célozza feldolgozni monográfia formájában.
3. Testi-lelki rokonság. A színjai hantik rokonsági csoportjai c. monográfia megjelentetése – OTKA PUB-K 103287. A monográfia a színjai hantik rokonsági rendszerét, történeti alakulását és a lélekvándorlással való összefüggését mutatja be, az elnyert pályázat a publikációt célozza.

pályázat címe	pály. azonosító száma	szerződés szerinti kezdő dátum	2011-re eső támogatás	várható eredmények
Innovative Networking in Infrastructure for Endangered Languages (INNET)	FP7-284415	2011. 10. 01.	50.000 Euro	A nyelvi kisebbség és veszélyeztettség fogalmának bevezetése a közoktatásba; a nyelvi dokumentáció modern eszközeinek hasznosítása veszélyeztetett nyelvekre vonatkozóan
Testi-lelki rokonság. A színjai hantik rokonsági csoportjai c. monográfia megjelentetése	OTKA PUB-K 103287	szerződéskötés alatt (2012 első félév)	-	monográfia (kész kézirat) megjelenése
„Amikor a láb elnehezül...” – a tisztaság koncepciója a színjai hantiknál	OTKA PD-83284	2011. 04. 01.	2011.04.01-2012.03.31. ig: 6 404 000 Ft	kutatás, anyagfeldolgozás, monográfia készítése

V. fejezet: Publikációk

1. Bakró-Nagy Marianne 2011 A „kis népek és nyelvek” jelene és jövője. In: Szigeti István szerk. OTKA 1986-2011. Negyedszázad a tudomány szolgálatában. Budapest. 40-44.
2. Bakró-Nagy Marianne – Forgács Tamás szerk. 2011 A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei VI. Szeged: SzTE Magyar Nyelvészeti Tanszék.
3. Dömötör Adrienn 2011 Egyes és többes számot váltakoztató jelzős szerkezetek a kései ómagyar és a középmagyar korban. In: Bakró-Nagy Marianne – Forgács Tamás szerk. A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei VI. Szeged: SzTE Magyar Nyelvészeti

- Tanszék. 7-17.
4. Dömötör Adrienn 2011 Nyelvtörténet, nyelvváltozat, adatbázis. In: Hegedűs Orsolya – Psenáková Ildikó szerk. Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért I. Nyitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem. 49–53.
  5. Dömötör Adrienn 2011 Egy kötőszó, *hogyki* nem gyökeresedett meg. In: Csiszár Gábor – Darvas Anikó szerk. Klárisok. Tanulmánykötet Korompay Klára tiszteletére. Budapest: ELTE Magyar nyelvtörténeti, szociolingvisztikai, dialektológiai tanszék. 101–108.
  6. Dömötör Adrienn 2011 Egyes és többes számot váltakoztató jelzős szerkezetek a kései ómagyarban, a középmagyarban és az újmagyar kor első felében. Magyar Nyelv 107: 160–175.
  7. Haader Lea 2011 Írástípus és hibatipológia. Sövényházi Márta bastarda és kurzív szövegrészleteinek összevetése. In: Csiszár Gábor – Darvas Anikó szerk. Klárisok. Tanulmánykötet Korompay Klára tiszteletére. Budapest: ELTE Magyar nyelvtörténeti, szociolingvisztikai, dialektológiai tanszék. 147–154.
  8. Haader Lea 2011 Ómagyar megakadásjelenségek: Ráskay Lea tollbotlásainak típusai. In: Bakró-Nagy Marianne – Forgács Tamás szerk. A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei VI. Szeged: SzTE Magyar Nyelvészeti Tanszék. 79–94.
  9. Oszkó Beatrix: *'ogy van magyarul az, 'ogy: pomme?* avagy más a hibaelemzés itthon és külföldön? In: Csiszár Gábor – Darvas Anikó szerk. Klárisok. Tanulmánykötet Korompay Klára tiszteletére. Budapest: ELTE Magyar nyelvtörténeti, szociolingvisztikai, dialektológiai tanszék. 281-287.
  10. Oszkó Beatrix: Adatbázisok és szövegtárak a nyelvtörténet oktatásában. In: Hegedűs Orsolya – Psenáková Ildikó szerk. Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért I. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem. Nyitra. 67-72.
  11. Oszkó Beatrix: An Introduction to the History of the Hungarian Syllable. Proceedings of the XIVth, XVth, and XVIth Conferences of the Finno-Ugric Studies Association of Canada. The Uralic World and Eurasia. 209-219.
  12. Oszkó Beatrix, [=Беатрикс Оско] Пономарева Лариса: Русские заимствования в коми-пермяцком языке (на материале школьного двуязычного словаря) // Вестник. Современный русский язык: функционирование и проблемы преподавания. № 25. Будапешт, 2011: 112-116.
  13. Ruttkay-Miklián, Eszter [= Эстер Рутткай-Миклиан] 2011 Хозяйствование и этничность: уральские ненцы поданным Антала Регули. In: Экология древних традиционных обществ. Материалы 4-й Всероссийской конференции, Тюмень, 2011. Выпуск 4. (<http://www.ipdn.ru/izdaniya-instituta/ekologija-dr-i-tr-obsch/razdel-3-2/>)
  14. Ruttkay-Miklián Eszter: hantisirn.nytud.hu
  15. Ruttkay-Miklián Eszter szerk. 2011 Szofia Onyina: Szinjai hanti szövegek. Budapesti Finnugor Füzetek 21. Budapest.
  16. Sipos Mária – Várnai Zsuzsa 2011 Gondolatok a középiskolai nyelvrokonság-oktatásról. In: Hegedűs Orsolya – Psenáková Ildikó szerk. Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért I. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem. Nyitra. 223-234.
  17. Sipos Mária 2011 Kerem aszert Nagisagodat – Kérem azért nagysagodat. Normalizált középmagyar szövegek az oktatásban és a kutatásban In: Hegedűs Orsolya – Psenáková Ildikó szerk. Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért I. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem. Nyitra 2011. 97–101.
  18. Sipos Mária 2011 Kontaktusjelenségek és etimológia. In: Bakró-Nagy Marianne – Forgács Tamás szerk. A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei VI. Szeged: SzTE Magyar Nyelvészeti Tanszék. 211–220.
  19. Sipos Mária (szerk.) 2011 Medve kultusz. Schmidt Éva írásai. Schmidt Éva Könyvtár 5.

MTA Nyelvtudományi Intézet.

20. Sipos Mária 2011 Két komi-permják költőnő irodalomról, nyelvről, jövőről. *Finnugor Világ* 2011/2: 11–17.
21. Szeverényi Sándor 2011 Mi a "hasznos" finnugrisztikai tudás magyar BA képzésen? In: Hegedűs Orsolya – Psenáková Ildikó szerk. *Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért I.* Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem. Nyitra. 85-89.
22. Szeverényi Sándor - Wagner-Nagy Beáta 2011 Visiting the Nganasans in Ust'-Avam. In: Riho Grūthal - Magdolna Kovács eds *Ethnic and Linguistic Context of Identity: Finno-Ugric Minorities.* *Uralica Helsingiensia* 5, Helsinki: SUS. 385-404.
23. Szeverényi S – Várnai Zsuzsa 2011 Michael Katzschmann: *Chrestomathia Nganasanica.* *Nyelvtudományi Közlemények* 107.
24. Várnai Zsuzsa 2011 Языковая ситуация у самодийских народов Сибири. In: Таймырские Чтения – 2011. Noril'szk.

VI. fejezet (l. külön táblában)

VII. fejezet

Az Uralonet elnevezésű etimológiai adatbázis munkálatainak lezárása, a tudományos és laikus érdeklődő közönségnek való bemutatása. (kölségvetés) (Bakró-Nagy Marianne, Duray Zsuzsa, Mus Nikolett, Oszkó Beatrix, Sipos Mária, Szeverényi Sándor, Várnai Zsuzsa)

„Ob-Ugric languages: conceptual structures, lexicon, constructions, categories (An innovative approach to creating descriptive resources for Khanty and Mansi)”: a projektumi munkálat befejezése, az eredményeknek a nemzetközi projektum internetes felületén való közzététele. (meglévő OTKA támogatás) (Bakró-Nagy Marianne, Bíró Bernadett, Sipos Mária,)

A „Helyzetkép és tananyag a nyelvtörténet és a nyelvi kisebbségek oktatásához – közép- és felsőoktatás” elnevezésű projektum munkálatainak folytatása – az INNET nemzetközi pályázatban való részvétel. (kölségvetés és meglévő FP-támogatás) (Bakró-Nagy Marianne, Duray Zsuzsa, Oszkó Beatrix, Sipos Mária, Várnai Zsuzsa)

A nyelvi adatra vonatkozó legutóbbi kutatási eredmények feldolgozása tanulmány formájában. (kölségvetés) (Bakró-Nagy Marianne)

Morfológiailag elemzett nyelvtörténeti korpusz a magánéleti nyelvhasználat köréből c. OTKA-projektum munkálatainak folytatása. (meglévő OTKA támogatás) (Dömötör Adrienne, Haader Lea, Mus Nikolett, Oszkó Beatrix, Sipos Mária, Várnai Zsuzsa)

Folytatólagos részvétel a Negation in Uralic Languages és a The Typology of Uralic Essive (ACLIC) elnevezésű nemzetközi kutatócsoport munkájában a tundrai nyenyec nyelv vizsgálatával. A tagadással kapcsolatos eredmények publikálása. (kölségvetés) (Mus Nikolett)

A Kérdőszavas kérdések szintaktikai szerkezete a tundrai nyenyec nyelvben témakörében további adatgyűjtés elvégzése. (kölségvetés) (Mus Nikolett)

Az uráli nyelvek fonológiai kutatásainak folytatása, lehetőség szerint (megfelelő adatközlő igénybevételével) eszközfonetikai vizsgálatokkal kiegészítve. (kölségvetés) (Várnai Zsuzsa)

„Amikor a láb elnehezül...” – a tisztaság koncepciója a színjai hantiknál c. projekt folytatása. (meglévő OTKA-támogatás) (Ruttkay-Miklián Eszter)

A hanti nyelvjárási kontinuum kutatásának folytatása: a Kazimtól északra beszélt nyelvjárások feltérképezése. (kölségvetés) (Sipos Mária)

A kérdőszó nélküli kérdésekre adott válaszok munkacímű, újként tervezendő projektum koncepciójának kidolgozása (kölségvetés, beadandó pályázati támogatás terhére) (Mus Nikolett, Sipos Mária, Szeverényi Sándor, Várnai Zsuzsa)

A halászat témaköréhez tartozó pitlori hanti szövegek magyarra fordítása, illetve előzetes lejegyzése videofelvételről. (kölségvetés) (Sipos Mária)